

Oefenen in ontvankelijkheid

Als kersvers redactielid van het WKO-bulletin had ik de euvele moed om aan te bieden het hoofdartikel voor dit nummer rond het thema 'ontvankelijkheid' wel te willen schrijven. Maar toen ik me na de zomervakantie op een middag aan dat schrijven wilde zetten, merkte ik bij mezelf een bepaalde lethargie en inspiratieloosheid. Om de zinnen te verzetten besloot ik een wandeling in de omgeving van ons huis te maken en onderwijl te luisteren naar een interview met classispredikant¹ Wilbert van Iperen, in een aflevering van *De theologie podcast*. Het thema van deze podcast: verandering en vernieuwing in de kerk. Dat trok mijn aandacht, omdat 'leidinggeven aan verandering' hét thema is waarmee ik me in mijn werk bij de dienstenorganisatie van de Protestantse Kerk bezighoud.

Al wandelend luisterde ik naar een mooi gesprek tussen deze classispredikant en interviewers Elsbeth Gruteke en voormalig jonge theoloog des vaderlands Mark de Jager. Op een gegeven moment wordt hem gevraagd wat hij vindt van de ontwikkelingen binnen het Evangelisch Werkverband², de beweging in de Protestantse Kerk waar hij op promoveerde. In zijn antwoord op deze vraag vertelt Wilbert iets over zijn eigen spiritualiteit, waarin ook het besef is van gebrokenheid van ons menselijk bestaan en van de kerk, het Lichaam van Christus. Dat trof me, omdat het resoneert met mijn spiritualiteit en met mijn levens- en werkervaring..

Toen het interview was afgelopen nam ik mijn koptelefoon van mijn inmiddels bezwete hoofd. Bij het stopzetten van deze aflevering op mijn telefoon viel mijn oog terloops op een andere podcast uit de serie, een interview met Kick Bras over 'de paradox van spreken en zwijgen'. Even kwam ik in de verleiding om ook die te gaan beluisteren, maar ik besloot het thema van die aflevering te praktiseren. Door een tijdje in stilte te wandelen, in het bos van het nabijgelegen landgoed Hoekelum waar ik was aanbeland. Gelukkig maar.

Want in die 'oefening' gebeurde er iets. Die ochtend was ik tijdens een meditatiemoment geraakt door een regel uit Psalm 114 in mijn getijdenboek: *Hij verandert de rots in een bron, hard gesteente in een stroom van water*. En dat was wat zich nu in mij voltrok. Het begon te stromen. Ik dacht terug aan een wandeling over ditzelfde landgoed, bijna twee maanden geleden. Toen liep ik hier met een andere classispredikant, van de classis waarvan ik adviseur ben. We spraken over de crisis van de kerk, over noodzakelijke veranderingen en de stagnatie daarvan, over paradoxen en dilemma's die schijnbaar onoplosbaar zijn.

Al pratend met hem raakte ik bevangen door een toenemend gevoel van onmacht en moedeloosheid. Tot ik ineens een inval kreeg. Ik vertelde hem dat ik een dag daarvoor een meditatieve wandeling met leden van mijn geloofsgemeenschap had geleid, op dezelfde plek waar we ons op dat moment bevonden. Dat we grotendeels in stilte hadden gelopen. Dat we - net zoals ik dat met hem had gedaan - stil hadden gestaan bij de bron die op dit landgoed ontspringt. Ik stelde hem voor om - na alles wat gezegd en uitgesproken was - ook een tijdje in stilte verder te wandelen. En dat gebeurde. Zijn eerste woorden na die stilte

¹ Een classispredikant in de Protestantse Kerk vervult een geestelijk leidinggevende rol voor kerkelijke gemeenten en collega-predikanten in een classis (een van de 11 regio's, deels samenvallend met provincies).

² Het Evangelisch Werkverband is een in de jaren 90 van de vorige eeuw opgerichte beweging, die de Protestantse Kerk wil vernieuwen vanuit een charismatisch-evangelicale spiritualiteit.

waren: "We moeten terug naar de Bron." Ons gesprek over de kerk ontving een nieuw perspectief.

Terug naar mijn wandelen in stilte. Er kwam van alles bovendrijven. Met de crisis van de kerk voor ogen de verzuchting: "Ik weet het niet." En van daaruit de gedachte aan *De wolk van niet-weten*, een middeleeuws mystiek geschrift, en aan de contemplatieve spiritualiteit die mij gevormd heeft. En toen als vanzelf een gebed, zich herhalend als een mantra, op het ritme van mijn voetstappen: "Wijs mij uw weg." Zo liep ik voort. Tot ik me opeens, op een kruispunt van paden, in een boskathedraal bevond. Oude beuken rezen overal om mij heen als pilaren ten hemel. Het zonlicht viel gedempt door het bladerdak. Ik stond stil en keek rond in verwondering. Op dat moment werd die plek een heilige ruimte, die tot mij sprak: "Hier ben Ik." En ineens wist ik: Alles wat ik nodig heb, wat de kerk nodig heeft, is er al. Dankbaarheid doorstroomde mij.

Vijf werkwoorden

Het thema 'ontvankelijkheid' kwam op tijdens de Dag van de Kerkopbouw. Het oefenen van een houding van ontvankelijkheid, door geloofsgemeenschappen en degenen die daarin veranderingsprocessen begeleiden³, werd als wezenlijk voor de kerk van de toekomst benoemd. De vraag - ook voor dit artikel - is: Hoe doe je dat? Uit mijn hiervoor beschreven persoonlijke ervaring destilleer ik een handvol ingrediënten voor het ontwikkelen van ontvankelijkheid. Vijf werkwoorden die richting geven aan het cultiveren van deze houding.

Luisteren

Mijn verhaal begint met 'luisteren'. Allereerst naar wat er op dat moment in mijzelf omging. Met luisteren naar mijn gevoel. Jezuiet en internetpastor Nikolaas Sintobin beschrijft in *Vertrouw op je gevoel* dat gevoelens richtingwijzers van de Geest zijn. Ten diepste wijzen gevoelens twee wegen: 'droefheid' duidt op een doodlopende weg, 'vreugde' op een weg die leven geeft. Daarmee helpen gevoelens om te onderscheiden. Mijn eigen gevoelens van lethargie en inspiratieloosheid vertelden me dat het willen schrijven van dit artikel - op dat moment - een doodlopende weg was. Toen gebeurde er iets anders. Ik gaf gehoor aan wat mijn levensmotto is geworden, de uitspraak van een rebbe in de *Chassidische vertellingen* van Martin Buber: "Let goed op de weg waarheen je hart je trekt." Ik luisterde naar en gaf gehoor aan een innerlijke stem die mij aanspoorde om te gaan wandelen en tijdens die wandeling naar een podcast te luisteren. Daarin zit ook iets van 'je laten gezeggen'. Zoals Benedictus zijn Regel begint: "Luister, mijn zoon ..."

Zien

De Jezuiet Walter Burghardt heeft contemplatie omschreven als: "A long, loving look at the Real." Ik vind dat een prachtige omschrijving, die het waard is om af te pellen vanuit het werkwoord 'zien'. Je kunt op veel manieren zien. Objectiverend, van een afstandje, zonder zelf betrokken te zijn. Dat is vaak hoe we naar de werkelijkheid kijken. De omschrijving van Burghardt heeft een andere insteek: een lang, liefhebbend zien - beter: schouwen - van de Werkelijkheid. Deze manier van zien vraagt tijd en aandacht, zoals het lezen en overdenken van een tekst in een lectio divina. Een ander kenmerk van dit zien is de liefhebbende blik. Daarin komen mee: niet oordelen, de verwachting van de goede weg die de Geest zal

³ Ook voor professionals die geloofsgemeenschappen (bege)leiden is het oefenen van ontvankelijkheid belangrijk, persoonlijk en in de relatie met de geloofsgemeenschap. Omdat dit een weg aanreikt, die wezenlijk verschilt van benaderingen in gemeente- en kerkopbouw waarin 'organiseren' en 'weten' dominant zijn.

wijzen en het besef dat vergeving en genade nodig zijn in een gebroken werkelijkheid. Het zijn deze aspecten van zien - ook van de gebrokenheid van de kerk - die ik hoorde in het interview dat ik beluisterde. Een laatste kenmerk van dit zien heeft betrekking op de Werkelijkheid zelf. De werkelijkheid met een kleine letter, de feiten, dat wat voor ogen is, is omsloten door een grotere Werkelijkheid die alles - ook het gebrokene - draagt en omvat. Het is die Werkelijkheid waarvan ik een glimp opving in de boskathedraal.

Stil worden

Een belangrijke overgang tijdens mijn wandeling was die naar 'stil worden', naar het in stilte gaan lopen. Ik was op dat moment in een gedeelte van het bos waar het stil was. Even daarvoor liep ik nog in de buurt van een snelweg, een verkeersader omgeven door constant geruis. Dat geruis is er ook in mijn leven. Alle prikkels die voortdurend op mij afkomen en waar ik op inga. Een vorm die ik gevonden heb om de stilte meer in mijn leven te integreren is die van het mediteren, een paar keer per week, aan het begin van mijn werkdag, geknield op een gebedskrukje, met voor mij een mini-altaartje met een brandende kaars. Maar zelfs tijdens het mediteren is er vaak ruis in de vorm van afleidende gedachten en gevoelens. Stil worden lijkt haast onmogelijk. En toch, zo is mijn ervaring, is het heilzaam. Want in die stilte kan er iets gebeuren, kan God zich openbaren.

Niet weten

Het grootste obstakel voor een houding van ontvankelijkheid is misschien wel 'willen weten', 'willen begrijpen'. Die houding verzet zich tegen het besef dat de werkelijkheid ten diepste een mysterie is. Voor mij resoneert 'mysterie' met het wat archaische woord 'geheimenis', dat door de blinde dichter Jan Wit is gebruikt in de liedregel *door een geheimenis omsloten* (Nieuwe Liedboek: 823). Niet ik hoef het geheimenis te ontsluiten, maar het omsluit mij. Voor mij verbonden met dit 'niet weten' zijn de werkwoorden in het refrein van een Taizé-lied: *Wachet und betet*. Waak en bid. Waken is wachten en volharden, een houding van actieve passiviteit. Deze houding komt tot uitdrukking in bidden, in de roep naar God. Zoals die als een verzuchting in mij opwilde tijdens mijn wandeling: "Ik weet het niet." Maar ook in de woorden: "Wijs mij uw weg."

Danken

Het vijfde en laatste werkwoord dat ik verbind met het oefenen van ontvankelijkheid is 'danken'. Danken is verbonden met vreugde. Zoals in het Nieuwtestamentische woord eucharistieo. Daarin zitten de woorden charis (genade) en chara (vreugde). Het lezen van *Duizendmaal dank* van Ann Voskamp opende mijn ogen voor het besef dat dankbaarheid ook geoefend wil worden. Getekend door een trauma uit haar jeugd en in de knoop met zichzelf ontdekt zij dat dankbaar leven mogelijk is. Ze neemt zich voor om ieder moment waarvoor ze dankbaar is - hoe klein en onbetekenend ook - op te schrijven in een dankdagboek, net zolang totdat ze er duizend beschreven heeft. Ik heb deze vorm van danken ook een tijdje beoefend. Geen jaar, zoals zij deed, maar een maand, waarin ik op de dagen dat ik met de trein naar mijn werk reed telkens drie ervaringen van de voorgaande dag waarvoor ik dankbaar was opschreef. Door deze oefening werd ik me ervan bewust dat er veel meer is waarvoor ik dankbaar kan zijn dan dat ik normaal gesproken besef. Zo kan het oefenen van ontvankelijkheid het leven omvormen tot een dankbaar bestaan, dat vertrouwen voedt, ook in de toekomst van de kerk.